

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Концепція* національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2007 р. № 880-р.
2. *Черевко Г. В.* Економіка природокористування / Г. В. Черевко, М. І. Яцків. — Львів : Світ, 1995. — 208 с.
3. *Туниця Т. Ю.* Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст / Т. Ю. Туниця. — К. : Знання, 2006. — 300 с.
4. *Лінник С. О.* Державне регулювання природокористування на регіональному рівні: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. наук з держ. упр. / С. О. Лінник ; Харк. регіон. ін-т держ. упр. ; НАДУ. — Х., 2006. — 25 с.
5. *Стеченко Д. М.* Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Д. М. Стеченко. — К. : Знання, 2007. — 271 с.
6. *Розміщення* продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / за заг. ред. С. І. Дорогунцова. — К. : КНЕУ, 2005. — 988 с.
7. *Розміщення* продуктивних сил : підручник / за ред. В. В. Ковалевського. — К. : Т-во "Знання", КОО. — 2006. — 351 с.
8. *Статистичний* щорічник України за 2006 рік / за ред. О. Г. Осауленко. — К. : Консультант, 2007. — 551 с.

удк 330.342.146

**СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

ФЛОРЕСКУЛ Н., аспірант кафедри фінансів КНТЕУ

Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорюються питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соціального захисту населення. Окремі аспекти цього питання викликають дискусії у наукових колах, оскільки є надзвичайно актуальними для всіх країн.

Питання соціального захисту та забезпечення соціальних стандартів досліджували такі іноземні та вітчизняні вчені, як О. Макарова [1], В. Опарін [2], С. Синичук, В. Бурак [3], В. Скуратівський, О. Палій [4], П. Шевчук [5] та ін. Однак потрібно розкрити сутність

понять "соціальний захист" і "соціальна держава", а також визначити напрями реформування соціально-економічної системи України для підвищення рівня соціального захисту населення.

Поняття "соціальний захист населення" не нове й має свою історію. З кінця XVIII ст. в Європі та Росії починає формуватися державно-адміністративна система суспільної опіки (інституційне становлення системи допомоги, формування правової бази, адміністративне керування, що включає територіальні структури, часткове фінансування державою соціальної допомоги). Особливістю цього етапу є те, що держава не прагне до прямого виконання соціальних функцій, а тільки сприяє в цьому іншим інститутам: особистій і суспільній добродійності, благодійним організаціям, корпоративному соціальному страхуванню, місцевій владі, церкві. Дві основні характеристики етапу (поява в державі власне соціальних функцій і спрямованість соціальної політики на всіх членів суспільства) взаємозалежні, вони базуються на необхідності консолідувати суспільство, що переживає прогресуюче антагоністичне розшарування. Однак принцип солідарності, що прямо впливає з теорії суспільного договору чи соціального контракту, відповідно до якого суспільство має зобов'язання перед своїми членами, не може бути реалізованим лише через суспільну добродійність, що й обумовлює виникнення власне соціальних державних функцій.

Перші елементи соціального захисту з'явилися у Німеччині наприкінці XIX ст., коли держава почала виділяти кошти на різні соціальні програми. Розпочався перехід соціальних функцій суспільства до держави. Термін "соціальний захист" був уперше використаний у Законі про соціальний захист США в 1935 р., що законодавчо визначив новий етап для цієї країни, ввівши інститут обов'язкового страхування на випадок старості, смерті, інвалідності й безробіття. Незабаром цей термін став широко застосовуватися в багатьох країнах світу, він виражав сутність проблеми щодо організації національних систем допомоги непрацездатним і громадянам похилого віку. Соціальний захист має низку ознак. *По-перше*, це система суспільних відносин, яка призначена для задоволення особистих матеріальних потреб громадян через індивідуальну форму розподілу зі спеціальних фондів. *По-друге*, соціальний захист здійснюється державою за рахунок коштів суспільства. *По-третє*, кошти надаються замість заробітної плати або як додаток до неї у випадках, передбачених законодавством, у разі втрати чи зниження заробітку, додаткових витрат або неможливості працевлаштування" [6, с. 6].

У 50-х роках XX ст. у багатьох країнах світу відбулися кардинальні зміни в соціальній політиці, які зумовили необхідність систематизації та координації різнопланових сегментів й інститутів соціальної сфери з позиції характеристики її захисних функцій.

Система соціального захисту пов'язана з особливостями організації соціального господарства, метою якого є підвищення добробуту та життєвого рівня громадян, тобто соціальний захист є проявом соціально орієнтованої економіки. На думку С. Калашникова, соціально орієнтована економіка – це високорозвинена форма ринкової економіки, що дозволяє найбільш повно сполучити принципи вільного ринкового господарства й соціальної справедливості. Автор наголошує, що основні параметри соціального захисту залежать від параметрів розвитку суспільства. Це означає, що соціальний захист багато в чому визначається рівнем і якістю розвитку соціально-економічних процесів у країні [7, с. 45].

У словнику термінів з правознавства "соціальний захист (забезпечення)" визначається як "форма розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних індивідуальних потреб громадян при настанні соціального ризику (непрацевдатності, безробіття, втраті годувальника, малозабезпеченості) за рахунок спеціальних соціальних фондів або за рахунок бюджетів різних рівнів (державного та місцевих) у випадках та на умовах, встановлених у законі. В Україні система соціального захисту включає пенсії, допомоги працюючим (під час тимчасової непрацевдатності; у зв'язку з вагітністю й пологами та ін.), багатодітним і самотнім матерям, малозабезпеченим сім'ям, у яких є діти; утримання й забезпечення престарілих та інвалідів у будинках-інтернатах, протезування; професійне навчання та працевлаштування інвалідів; пільги інвалідам та багатодітним матерям" [8, с. 525].

У вітчизняних наукових працях зустрічається безліч трактувань поняття "соціальний захист". Е. Лібанова вважає, що соціальний захист населення – це матеріальне забезпечення всіх без виключення громадян не нижче соціальних нормативів та забезпечення гідних умов проживання [9, с. 12]. Соціальний захист передбачає певний рівень матеріальної забезпеченості, тобто підтримку доходів, захист добробуту; тому в Україні – це система відносин між державою, господарськими структурами, з одного боку, та з громадянами – з іншого, у процесі яких за рахунок частини валового внутрішнього продукту утворюються та використовуються фонди фінансових ресурсів для матеріального забезпечення й обслуговування окремих категорій та груп громадян.

Соціальний захист В. Скуратівський та О. Палій трактують як "комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах" [4, с. 92]. На думку В. Глушко, соціальний захист це – сукупність заходів та механізмів їх здійснення, які використовує суспільство для забезпечення суспільно нормальних умов матеріального і духовного життя населення [10, с. 9].

У вузькому та широкому значеннях трактує соціальний захист Н. Болотіна. "У вузькому значенні, розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо забезпечення

населення від негативних наслідків соціальних ризиків. У широкому значенні, соціальний захист становить зміст соціальних функцій держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі" [11, с. 56]. Автор визначає соціальний захист як "систему юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів і заходів у державі щодо захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків" [11, с. 58].

Згідно з тлумаченням С. Синчук та В. Бурак, "соціальне забезпечення – це форма розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних індивідуальних потреб громадян при настанні соціального ризику за рахунок спеціальних соціальних фондів або за рахунок бюджетів різних рівнів у випадку та на умовах встановлених у законі" [3, с. 9].

Соціальні ризики – це події в житті людини, за яких виникає небезпека втрати матеріальних засобів для забезпечення її першочергових потреб, необхідних для збереження і відтворення повноцінного життя як члена суспільства. Соціальні ризики є наріжним каменем соціального захисту. Від того, як змінюється їх перелік, що на законодавчому рівні визнається державою, можна простежити розвиток соціального захисту й оцінити його стан у конкретній державі.

Отже, доцільно трактувати "соціальний захист" як функцію суспільства по забезпеченню соціального положення громадянина, що склалося внаслідок дії соціальних ризиків, відповідно до умов, які визначаються з його невід'ємних і загально визнаних прав. Соціальний захист є, з одного боку, функціональною системою, тобто системою напрямів, за якими вона здійснюється, а з іншого – системою інститутів, що її забезпечують (державна, суд, профспілки та інші громадські організації). У будь-якій державі є ціла система соціальних інститутів, які здійснюють соціальний захист громадян. Найважливішим і найбільш потужним соціально-організаційним інститутом є сама держава. Важливу роль у виконанні функцій соціального захисту відіграють такі інститути, як страхові компанії, різні спеціалізовані фонди, добродійні організації, а також суспільні та політичні організації, що здійснюють соціальний захист соціальних груп і верств населення. У повному прояві соціальний захист повинен охоплювати напрями, представлені на *рисунку*.

Соціальний захист може бути якісно забезпечений лише у соціальній державі. Термін "соціальна держава" (*welfare state* – держава загального добробуту) введено ще архієпископом Темплом. Однак його активне теоретичне розроблення почалося у першій половині ХХ ст. переважно в німецькій літературі. Поняття "соціальної держави", яке було висунуто у 1929 р. німецьким державознавцем Х. Хеллером, зго-

дом поширилося в Європі. Остаточо в значенні політико-правової концепції поняття "соціальна держава" увійшло в наукову літературу після його фіксації в Конституції ФРН у 1949 р. На визначення сутності соціальної держави кардинально вплинули праці таких вчених, як Ф. Нойман, Г. Хаферкамп, Г. Хартвіг, В. Абендрот та ін. У США ідея соціальної держави була сприйнята пізніше, ніж у країнах Європи, оскільки тип свідомості американського суспільства був орієнтований на принцип індивідуалізму.

Соціальний захист населення	⇒	забезпечення членам суспільства прожиткового мінімуму й надання матеріальної допомоги тим, кому в силу об'єктивних причин вона необхідна
	⇒	захист від чинників, що знижують життєвий рівень
	⇒	створення умов, що дозволяють громадянам безперешкодно заробляти собі на життя будь-якими, що не суперечать закону способами
	⇒	створення умов, що забезпечують задоволення визначеного мінімуму (в обсязі суспільних можливостей із урахуванням національно-історичної специфіки) потреб громадян в освіті, медичній допомозі та ін.
	⇒	забезпечення сприятливих умов праці для найманих робітників, захист їх від негативних впливів індустріального виробництва
	⇒	забезпечення екологічної безпеки членів суспільства
	⇒	захист громадян від злочинних зазіхань
	⇒	захист цивільних і політичних прав і свобод, що відповідають принципам правової, демократичної держави
	⇒	створення умов, що виключають збройні соціальні та між-національні конфлікти
	⇒	захист від політичного переслідування й адміністративного свавілля
	⇒	забезпечення вільного духовного життя, захист від ідеологічного тиску
	⇒	створення сприятливого психологічного клімату в суспільстві в цілому, в окремих осередках і структурних утвореннях, захист від психологічного пресингу
	⇒	забезпечення максимально можливої стабільності громадського життя

У загальному розумінні соціальна держава визначається як така, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі – приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості. Після Другої світової війни концепція соціальної держави одержала закріплення в конституціях країн Західної Європи (ФРН, Іспанія та ін.). У ст. 1 Конституції Іспанії 1978 р. зазначено, що Іспанія є соціальною, правовою та демократичною державою,

вищими цінностями якої є свобода, справедливість, рівність і політичний плюралізм. У ст. 20 Конституції ФРН (1949 р.) йдеться про те, що ФРН є демократичною і соціальною федеративною державою. У Конституції Франції записано, що вона є демократичною та соціальною республікою. На думку В. Корнієнко, словом "соціальний" зловживають в усьому світі, проте до крайніх форм це дійшло в Західній Німеччині, де Конституція містила вираз "соціальна правова держава" [12, с. 47].

У соціальній державі вперше відбувається поєднання особистісних і суспільних цілей. Держава визнала себе відповідальною за умови життя людей. "Прихід держави як суб'єкта соціального захисту на зміну приватній добродійності призвів, з одного боку, до різкого зростання обсягу соціальних гарантій і чисельності їхніх одержувачів, а з іншого – до підвищення вимог суспільства, адресованих безпосередньо державі. Особа, із зобов'язаної державі, перетворилась на ту, якій держава зобов'язана. Оформлення та виконання державою соціальних функцій стало не просто результатом дії окремо взятих факторів, а обумовлено зміною ролі людини в суспільстві, економіці, на виробництві. Зміна, внаслідок суспільно-економічного й науково-технічного прогресу, відносин "влада-особистість", стала ще одним кроком до переходу держави на якісно новий, цивілізованіший рівень розвитку соціальної держави, якою за Конституцією, є й Україна" [13, с. 37].

У наші дні соціальна держава означає насамперед обов'язок законодавця бути соціально активним в ім'я згладжування суперечних інтересів членів суспільства і забезпечення гідних умов життя для всіх за наявності рівності форм власності на засоби виробництва. Держава стає органом подолання соціальних протиріч, урахування та координації інтересів різних груп населення, проведення до життя таких рішень, які б позитивно сприймалися різними верствами суспільства. Вона за допомогою соціальної політики має забезпечити рівність та умови політичної співучасті, об'єднати населення, стабілізувати соціальну (у тому числі правову) й економічну системи, забезпечити їх прогресивну еволюцію. Держава соціальної орієнтації передбачає наявність певного комплексу соціальних прав громадян, певний рівень соціальної захищеності та соціальної справедливості [14, с. 26].

Соціальна держава (держава соціальної демократії) – це сучасна політико-правова система, де поняття "соціальна" має важливе значення, воно пов'язане із соціальним життям людей, підкреслює, що держава бере на себе турботу про матеріальний добробут громадян, здійснює функцію регулювання економіки з обов'язковим урахуванням екологічних вимог, забезпечує захист економічних і соціальних прав людини. На думку В. Шаповала, "поняття соціальної держави іноді формулюють як не пов'язане безпосередньо з ідеями соціальної

справедливості і соціального захисту, це поняття відображає загальні зміни, які сталися протягом минулого століття у співвідношенні суспільства і держави. Воно відображає активізацію регулятивної участі держави у процесах економічного характеру, посилення її відповідного впливу на духовну та деякі інші сфери суспільного буття" [15, с. 15].

Найголовнішим пріоритетом політики соціальної держави є підвищення рівня життя населення на основі економічного зростання. Шлях до здійснення цього завдання лежить передусім через удосконалення систем оплати праці й доходів населення. Спочатку поняття "соціальна політика" визначали як систему державних рішень, спрямованих на досягнення добробуту населення. Однак це визначення не є однозначним, адже до такої системи рішень може належати багато напрямів діяльності уряду. Найважливішим завданням державної влади залишається забезпечення інтересів населення, досягнення його добробуту; тобто соціальну політику можна вважати одним із видів діяльності держави, щодо соціального захисту, яка охоплює: соціальний захист знедолених; боротьбу з бідністю; регулювання ринку праці; охорону здоров'я; освіту; культуру [16, с. 15].

Метою соціальної політики є створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, надання особливого захисту тим верствам населення, які його потребують, а саме: об'єктам соціальної політики, розв'язання або пом'якшення соціальних проблем, спричинених економічними обставинами. До об'єктів соціальної політики належить соціально-трудова сфера, яка характеризує ступінь соціального розвитку та відображає єдність і взаємозумовленість відносин праці та соціальних відносин. Найголовнішими суб'єктами виступають людина та соціальна держава.

Головне завдання державної соціальної політики – забезпечити соціальну стабільність суспільства, його соціальну безпеку. Упродовж ХХ ст. у країнах Заходу сформувався значний досвід підтримки соціальної безпеки шляхом компромісу інтересів країн і класів, налагодження механізмів соціальної спрямованості антагоністично суперечливих процесів. Власне, соціальна держава і виникла як механізм для досягнення цих цілей. Цій державі притаманні широко розгалужена система соціальних послуг, безкоштовна освіта, охорона здоров'я, доступ до різних сфер культури, спорту, допомога держави слабким верствам суспільства.

Основними принципами соціальної держави є: соціальна справедливість, соціальна безпека, соціальні гарантії прав людини і гуманних умов життя. Соціальна держава забезпечує гідне існування населення. Ця мета досягається за допомогою солідарної ринкової економіки (створення сприятливих умов включення до ринкових відносин усіх верств населення); соціальної демократії (поєднання громадянсь-

кого самоврядування з представницькою демократією) та соціальної етики (орієнтації на досягнення згоди, взаємодії на підставі визнання автономного права кожної людини захищати свою гідність). Отже, соціальна правова держава виявляється найбільш справедливою сучасною формою взаємоорганізації громадянського суспільства і політичної організації, до якої прагнуть цивілізовані країни.

Соціальна держава бере на себе деякі загальнонаціональні функції, наприклад, у галузі освіти, культури, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та інших форм соціального забезпечення і захисту. Якщо ці функції пріоритетні (навіть якщо вони не повністю реалізовані), то держава є соціально орієнтованою за своїм призначенням і наміченим шляхом розвитку. Фактично ж держава стає соціальною тоді, коли ці функції в основному реалізовані й забезпечені права і гарантії людини, дотримуються демократичні принципи і проводиться соціально-економічна політика, що забезпечує гідний рівень життя й всебічний розвиток громадян своєї країни. Цінності та пріоритети соціальної держави відображено на *рисунку*.

Соціально орієнтована держава створює сприятливий простір суспільних можливостей, гарантує можливість безперешкодної взаємодії соціальних груп та інших елементів соціальної структури, сприяє поліпшенню соціального стану громадян і соціальних груп. Нині соціальна орієнтація держав і практично високий рівень соціальної захищеності характерні в основному для європейських країн – Німеччини, Франції, Скандинавських країн, а також Ізраїлю й Канади. Таку ж ціль свого розвитку обирають інші держави, вони гарантують матеріальне забезпечення всіх без виключення громадян не нижче соціальних нормативів і забезпечення гідних умов проживання. Ці принципи європейських держав по своїй суті є соціальними.

Соціальна функція держави здійснюється за допомогою різних конкретних механізмів державного регулювання соціальної сфери, найголовнішими з них є такі:

- розвиток системи державної освіти й охорони здоров'я;
- прийняття законодавчих актів, спрямованих на забезпечення соціального захисту певних категорій населення. Соціальний захист населення передусім охоплює: індексацію доходів соціально вразливих верств населення; введення соціальних пенсій для осіб, які не мають трудового стажу; надання різних допомог, надання житла за пільговими умовами тим, хто має у цьому потребу;
- державна політика зайнятості; надання допомоги у працевлаштуванні тим, хто бажає отримати роботу, в разі необхідності – перекваліфікація їх за рахунок держави; регулювання державою ринку робочої сили, в цьому разі держава бере на себе роль арбітра, пом'якшуючи, цивілізуючи відносини між роботодавцями і найманими робітниками.

Особливо активну участь бере держава у справі зменшення безробіття. Воно розглядається не лише як потенційні виробничі втрати нації, а й як негативне соціальне явище. Причому останнім часом акцент зміщено з матеріальної підтримки безробітних (допомога по безробіттю) на забезпечення роботою всіх, хто бажає працювати. "В основі шведської моделі "демократичного соціалізму" лежить соціалізація сфери розподілу національного доходу шляхом більш актив-

ного й масштабного, ніж в інших розвинених країнах, використання податково-трансфертного механізму. Зокрема, податок на прибуток великих корпорацій у Швеції становить близько 70 % балансового показника. Отже, в розпорядженні компаній залишається тільки 30 % чистого прибутку, оскільки добра половина його використовується з метою інвестицій, доходи акціонерів та менеджерів істотно обмежені. Решта прибутку зазнає функціональної соціалізації – використовується в інтересах найманих працівників, членів їхніх сімей і представників малого бізнесу. Високий податок на прибуток дав змогу державі повністю забезпечити безплатну вищу освіту, безплатну охорону здоров'я (включаючи безплатні ліки). Держава надає громадянам безплатне комфортабельне житло або повністю компенсує орендну плату і доує широке коло споживчих товарів, забезпечуючи їхню доступність для сімей з обмеженими доходами. Характерним є і те, що пенсії за віком не залежать від стажу роботи й величини зарплати працівника в період його активної трудової діяльності, тобто пенсія виплачується людині не як колишньому працівникові, а як громадянину Швеції" [17, с. 80]. Досвід цієї соціально орієнтованої держави заслуговує ґрунтовного вивчення, а елементи її цінностей та пріоритетів можуть бути використані в умовах України, адже наша держава ще не має чітко сформованої системи соціального захисту.

Потреба у політиці соціального захисту та відповідних засобах її проведення при переході від адміністративно-командної економічної системи до системи з орієнтацією на ринок визначається необхідністю заходів, спрямованих на недопущення надмірного зниження рівня життя найменш забезпечених і найуразливіших верств населення. Деякі такі засоби соціального захисту працюватимуть тільки в період переходу до ринку, тоді як інша їхня частина діятиме й далі як невід'ємний елемент ринкового економічного укладу. До тимчасово діючих заходів соціального захисту належать різні види обмеженого субсидування, а також чітко спрямовані зусилля на скорочення безробіття. Ці зусилля можуть бути віднесені до категорії захисних чи компенсаційних заходів, необхідних у перехідний період. У цьому і полягає їхня відмінність від організаційно оформлених механізмів "офіційного соціального забезпечення", які спрацьовують у випадку характерних для певних етапів життя людини фінансових труднощів. Тимчасові заходи соціального захисту мають суттєве значення у багатьох випадках. Вважається, що вони можуть допомогти більш плавно й у найкоротші строки реалізувати програми системних перетворень.

На сучасному етапі розвитку Україна має досить розгалужену систему соціального захисту населення. Близько 80 % сімей одержують соціальні виплати, різного роду допомогу, компенсації або ж мають окремі пільги за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, соціальних фондів, коштів підприємств, організацій тощо. Основні прин-

цпи системи соціального захисту закладені в Конституції України, зокрема ст. 46 "гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття від незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення" [18, с. 14]. Пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. У статтях 47–53 Конституції України зазначено, що громадяни України мають право: на житло; на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї; на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування покладається на державу; право на освіту [18, с. 15].

Прожитковий мінімум на 2008 р. для однієї працездатної особи в розрахунку на місяць Уряд пропонує послідовно збільшувати за чотири етапи. Мінімальна зарплата в 2008 р. зросла в порівнянні з 2007 р. на 23.8 % і на кінець року вперше за історію України досягне 90.4 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У зв'язку зі збільшенням прожиткового мінімуму розмір соціальної гарантії при народженні першої дитини зросте до 12240 грн. Також збільшиться розмір допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку: для малозабезпечених сімей з початку року – 316.5 грн та на кінець року – 334.5 грн проти раніше врахованих 301 та 313 грн. Розмір допомоги для інвалідів з дитинства I групи, разом із надбавкою на догляд за ними, зростатиме з 705 грн з початку року до 747 грн на кінець року.

У 2008 р. Уряд планує щоквартальне збільшення мінімальної пенсії. Також передбачено поетапне підвищення величини оцінки року страхового стажу, який застосовується під час обчислення пенсії: з 1 до 1.35 %. Вартість одного року дорівнюватиме: з 1 січня – 1.2 %, з 1 жовтня – 1.35 %. Це відповідає соціальним ініціативам Президента України щодо поліпшення пенсійного забезпечення громадян [19].

Отже, що Україна здійснює перші кроки в напрямі формування соціальної держави через реформування системи соціального захисту. З огляду на це, потрібно впорядкувати законодавчо-правову базу, розробити та прийняти низку законодавчих актів, відповідно до яких буде врегульовано основні спірні моменти. Одним із перших кроків для вирішення проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні має стати кардинальна реформа в податковій політиці, а са-

ме: прийняття Податкового кодексу. Адже Податковий кодекс передбачає мораторій на запровадження нових податків і зміну податкових ставок на цілих п'ять років. Усе це повинно сприяти детінізації економічних відносин у країні й зменшенню обсягів реального і прихованого безробіття. Крім того, потрібно доопрацювати та прийняти Соціальний кодекс, який має закріпити не тільки термінологію, а й принципи соціальної держави, механізм впровадження соціальних програм, контроль за дотриманням соціально спрямованого законодавства. Прийняття Соціального кодексу стане кроком вперед до створення соціальної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Макарова О. В.* Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки : монографія / О. В. Макарова. — К. : Ліра, 2004. — 328 с.
2. *Опарін В. М.* Фінанси : навч. посіб. / В. М. Опарін. — К., 2001. — С. 54–64.
3. *Синичук С. М.* Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / С. М. Синичук, В. Я. Бурак. — К. : Знання, 2003. — 306 с.
4. *Скуратівський В. А.* Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. — К. : МАУП, 2002. — 200 с.
5. *Шевчук П. І.* Соціальна політика / П. І. Шевчук. — Львів : Світ, 2003. — 400 с.
6. *Ярошенко І. С.* Право соціального забезпечення: навч. посіб. / І. С. Ярошенко. — К. : КНЕУ, 2005. — 232с.
7. *Калашников С.* Социальное рыночное хозяйство и социальное государство / С. Калашников // Человек и труд. — 2003. — № 9. — С. 45.
8. *Правознавство.* Словник термінів : навч. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка. — К. : Юрисконсульт КНТ, 2007.
9. *Лібанова Е.* Бідність в Україні: визначення, критерії та показники / Е. Лібанова // Україна: аспекти праці. — 2001. — № 6.
10. *Грушко В. І.* Пенсійна система України : навч. посіб. / В. І. Грушко. — К., 2006.
11. *Болотіна Н. Б.* Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. — К. : Знання, 2005.
12. *Корнієнко В.* Реалізація ідеалу соціально-правової держави в українському суспільстві / В. Корнієнко // Право України. — 2001. — № 2.
13. *Якубенко О.* Функції соціальної держави. Етапи формування / О. Якубенко // Соціальний захист. — 2003. — № 7.
14. *Магновський І.* Демократична, соціальна, правова держава і громадянське суспільство: єдність та обумовленість / І. Магновський // Право України. — 2005. — № 7.
15. *Шаповал В.* Конституційна категорія соціальної держави / В. Шаповал // Право України. — 2004. — № 5.
16. *Несторенко П.* Долають недуги доброта й турбота / П. Несторенко // Уряд. кур'єр. — 2004. — № 5.
17. *Волинський Г.* Про соціальну диференціацію населення / Г. Волинський // Економіка України. — 2008. — № 2.

18. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. — К. : Офіц. вид-во Верховної Ради України, 1996.
19. Про проект бюджету 2008 : Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua> (Офіційний сайт Міністерства фінансів України).

удк 35.073.53(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

МІНЯЙЛО О., аспірант кафедри економічної теорії
та конкурентної політики КНТЕУ

У звіті Антимонопольного комітету України зазначається, що лише за перший квартал 2008 р. було проведено 5301 конкурентну процедуру закупівель, з урахуванням лотів (до яких належать відкриті торги зі зменшенням ціни, двоступеневі торги, редукації, торги з обмеженою участю, запит цінних пропозицій (котирувань) тощо), що становить 68 % загальної кількості процедур, та 2498 процедур закупівлі в одного учасника або 32 % [1]. Безперечно, такий широкий спектр закупівель вимагає ретельного аналізу та системного підходу до витратання бюджетних коштів.

Питання державних закупівель досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені Дж. Гелбрейт [2], Дж. Стігліц [3], В. Геєць [4], В. Морозов [5], В. Смирчинський [6], Н. Ткаченко [7] та ін.

Структура й обсяг закупівель продукції для державних потреб визначається державними замовниками, враховуючи обсяги фінансування за винятком витрат, не пов'язаних із видатками на закупівлю продукції. Система державних закупівель в Україні здійснюється на трьох ієрархічних рівнях: державному (національному); регіональному (обласному); місцевому (муніципальному).

Аналізуючи досвід проведення торгів (тендерів) на закупівлю товарів, робіт, послуг для державних потреб міністерствами, відомствами, регіональними та місцевими органами влади, було виявлено низку недоліків.

По-перше, показники бюджетів різних рівнів мають істотні відхилення значень фактично профінансованих видатків на проведення державних закупівель від прийнятих у бюджетах. Розміри цих відхилень можуть слугувати непрямим індикатором негативних явищ, які існують у системі формування й виконання державних замовлень.